

O‘zbekiston makroprudensial siyosat indeksi

Annotatsiya

Mazkur metodologik asos makroprudensial siyosat vositalaridagi o‘zgarishlarni kompleks baholash, shuningdek mamlakat makroprudensial siyosatidagi qat’iylashish hamda yengillashish fazalarini aniqlash vositasini yaratish yuzasidan tayyorlangan. Bunda, O‘zbekiston uchun makroprudensial siyosat indeksini hisoblash tartibi yoritilgan. Makroprudensial siyosat indeksi tarkibiga qarzдорlarga yo‘naltirilgan vositalar va aktivlarning tavakkalchilik darajasi, likvidlilik vositalari va kapital talablari qamrab olingan.

Tayanch so‘zlar: indeks, kapital, likvidlilik, makroprudensial siyosat, qarzдорlarga yo‘naltirilgan vositalar, subindeks, tavakkalchilik darajasi.

O‘zbekiston makroprudensial siyosat indeksi

Makroprudensial siyosat indeksi Markaziy bank tomonidan amalga oshirilgan barcha makroprudensial chora-tadbirlarni umumiy ko‘rsatkichga keltirish hamda sharoitlarning qat’iylashganligi yoki yengillashganligini baholash uchun qo‘llaniladi. Shuningdek, makroprudensial siyosat choralarning kredit o‘sishi va uy-joy narxlariga ta’sirini tahlil qilishda foydalaniladi¹.

Makroprudensial siyosat vositalaridagi o‘zgarishlarni kompleks baholash, shuningdek mamlakat makroprudensial siyosatidagi qat’iylashish hamda yengillashish fazalarini aniqlash maqsadida O‘zbekiston uchun makroprudensial siyosat indeksi ishlab chiqildi. Ushbu indeks tarkibiga qarzdorlarga yo‘naltirilgan va likvidlilik vositalari, minimal kapital talablari hamda aktivlarning tavakkalchilik darajalari qamrab olingan. Jumladan, minimal kapital monandlilik talablari asosan bank nazorati doirasida belgilanishiga qaramay, kapital monandlilik talablardagi o‘zgarishlar tizimli xatar ko‘lamiga ta’sir ko‘rsatishini hamda kapitalning konservatsiya buferi I darajali kapital talablari tarkibida ekanligini inobatga olgan holda minimal kapital monandlilik talablari O‘zbekiston makroprudensial siyosat indeksi tarkibiga kiritildi.

Makroprudensial siyosat indeksini hisoblashda banklar uchun belgilangan normativ talablardagi tarixiy o‘zgarishlar inobatga olingan bo‘lib, hisob-kitoblarda mazkur talablarning kuchga kirish hamda bekor bo‘lish sanalaridan foydalanilgan. Shuningdek, indeksini hisoblashda ko‘rsatkichlarning o‘zgarishlari inobatga olingan.

¹ Eller, M., Martin, R., Schuberth, H., & Vashold, L. (2020). Focus on European Economic Integration Q2/20. Macroprudential policies in CESEE – an intensity-adjusted approach. Oesterreichische Nationalbank.

1-jadval. Makroprudensial siyosat vositalaridagi o'zgarishlarning yakuniy indeksga ta'siri

Subindeks	Makroprudensial siyosat vosita	Makroprudensial siyosat indeksiga ta'siri
Qarzdorlarga yo'naltirilgan vositalar	Jismoniy shaxslarga kredit ajratishda belgilangan qarz yuki me'yori (DSTI)	Talabining 1 foiz bandga qat'iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,2 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Jismoniy shaxslarga xorijiy valyutada kredit ajratish bo'yicha cheklov	Cheklovining o'rnatilishi (yoki bekor qilinishi) indeks qiymatini 6 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
Kapital talablari	I darajali kapital monandlilik koeffitsiyenti	Minimal talabning 1 foiz bandga ortishi (yoki kamayishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki pasaytiradi)
	Jami regulativ kapital monandlilik koeffitsiyenti	Minimal talabning 1 foiz bandga ortishi (yoki kamayishi) indeks qiymatini 1 birlikka oshiradi (yoki pasaytiradi)
Likvidlilik vositalari	Likvidlilikni qoplash me'yori koeffitsiyenti	Koeffitsiyentning qat'iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Sof barqaror moliyalashtirish me'yori koeffitsiyenti	Koeffitsiyentning qat'iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Milliy va xorijiy valyutalar bo'yicha likvidlilikni qoplash me'yori koeffitsiyenti	Koeffitsiyentning milliy va xorijiy valyutalar bo'yicha qat'iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Milliy va xorijiy valyutalar bo'yicha sof barqaror moliyalashtirish me'yori koeffitsiyenti	Koeffitsiyentning milliy va xorijiy valyutalar bo'yicha qat'iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Lahzali likvidlilik koeffitsiyenti	Koeffitsiyentning qat'iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Joriy likvidlilik koeffitsiyenti	Koeffitsiyentning qat'iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Yuqori likvidli aktivlarni jami aktivlardagi ulushi	Me'yorning qat'iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Avtokreditlar bo'yicha konsentratsiya cheklovi	Konsentratsiya cheklovining o'rnatilishi (yoki bekor qilinishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Yirik tavakkalchilikni aniqlash uchun belgilangan me'yor	Me'yoriy chegaraning 1 foiz bandga kamayishi (yoki ortishi) indeks qiymatini 0,1 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)

	Bankning bir qarz oluvchi yoki o‘zaro aloqador qarz oluvchilar guruhi uchun tavakkalchilikning eng ko‘p miqdori cheklovi	Miqdori chekloviga belgilangan me‘yoriy chegaraning 1 foiz bandga kamayishi (yoki ortishi) indeks qiymatini 0,1 birlikka oshiradi (yoki pasaytiradi)
	Bankning bir qarzdor yoki o‘zaro aloqador qarzdorlar guruhiga to‘g‘ri keluvchi ta‘minotsiz kredit tavakkalchiligining eng ko‘p miqdori cheklovi	Miqdor cheklovining qat‘iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,25 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Bankning barcha yirik tavakkalchiliklarining umumiy miqdori cheklovi	Me‘yoriy chegaraning 40 foiz bandga kamayishi (yoki ortishi) indeks qiymatini 0,1 birlikka oshiradi (yoki pasaytiradi)
	Bankka aloqador bitta shaxsga to‘g‘ri keluvchi tavakkalchilikning eng ko‘p miqdori cheklovi	Me‘yoriy chegaraning 1 foiz bandga kamayishi (yoki ortishi) indeks qiymatini 0,1 birlikka oshiradi (yoki pasaytiradi)
	Bankka aloqador bo‘lgan barcha shaxslarga to‘g‘ri keluvchi tavakkalchilikning eng ko‘p miqdori cheklovi	Miqdor cheklovining qat‘iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,25 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
Aktivlarning tavakkalchilik darajasi	Ipoteka krediti bo‘yicha tavakkalchilik darajalari talabi	Talablarning qat‘iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)
	Avtokreditlar bo‘yicha tavakkalchilik darajalari talabi	Talablarning qat‘iylashtirilishi (yoki yengillashtirilishi) indeks qiymatini 0,5 birlikka oshiradi (yoki kamaytiradi)

Manba: Markaziy bank.

Indeks tarkibidagi qarzdorlarga yo‘naltirilgan vositalar sifatida jismoniy shaxslarga kredit ajratishda belgilangan qarz yuki me‘yori shuningdek, jismoniy shaxslarga xorijiy valyutada kredit ajratish bo‘yicha talablardagi o‘zgarishlar kiritilgan.

I darajali hamda regulyativ kapital monandlilik koeffitsiyentlariga qo‘yilgan minimal talablardagi o‘zgarishlar kapital talablari sifatida makroprudensial siyosat indeksi tarkibiga kiritilgan.

Likvidlilikni qoplash va sof barqaror moliyalashtirish me‘yorlari, lahzali va joriy likvidlilik koeffitsiyentlari, yuqori likvidli aktivlarni jami aktivlardagi ulushi, avtokreditlar bo‘yicha konsentratsiya cheklovi hamda qarz oluvchilar uchun tavakkalchilikning eng ko‘p miqdori bo‘yicha o‘rnatilgan talablardagi o‘zgarishlar makroprudensial siyosat indeksi tarkibidagi likvidlilik vositalarida qamrab olingan.

Ipoteka va avtokreditlar bo'yicha tavakkalchilik darajasidagi o'zgarishlar aktivlarning tavakkalchilik darajasi sifatida makroprudensial siyosat indeksi tarkibiga kiritilgan.

Makroprudensial siyosat indeksini hisoblashda makroprudensial vositalar bo'yicha o'rnatilgan normativ talablar belgilab olinib, ushbu normativ talablardagi o'zgarishlar choraklik ma'lumotlar asosida hisoblanadi.

So'ngra, vositalarning muhimlik darajasidan kelib chiqqan holda o'zgarishlarning yakuniy indeksiga ta'siri belgilanadi. Bunda, belgilangan talablarning ortishi yoki kamayishi makroprudensial siyosatni qat'iylashishi yoki yengillashishini ifodalaydigan vositalarning nominal qiymatidagi o'zgarishlar to'g'ridan-to'g'ri indeks tarkibiga kiritiladi. Shuningdek, ushbu vositalar o'rnatilgan talablar va yuqori chegara orasidagi farqning o'zgarishidan kelib chiqib indeks tarkibiga kiritiladi. Bundan tashqari, miqdoriy ko'rsatkichlarga ega bo'lmagan vositalar, masalan jismoniy shaxslarga xorijiy valyutada kredit ajratish bo'yicha cheklovning o'rnatilishi to'g'ridan-to'g'ri indeks qiymatini qat'iylashishida o'z ifodasini topadi.

Subindekslar tarkibidagi har bir vositalarning qiymati ulardagi o'zgarishlar va muhimlik darajasidan kelib chiqqan holda yig'ilib borish tartibida hisoblanadi. Subindekslar qiymati tarkibiy vositalar qiymatining o'zaro yig'indisi sifatida aniqlanadi. Makroprudensial siyosat indeksi qarzдорlarga yo'naltirilgan vositalar, kapital talablari, likvidlik vositalari hamda aktivlarning tavakkalchilik darajasi subindekslaridan iborat bo'lib, yakuniy indeks qiymati har bir aniqlangan subindekslarning yig'indisi ko'rinishida hisoblanadi².

Makroprudensial siyosat indeksining ortishi mamlakatda makroprudensial siyosat sharoitlarining qat'iylashganligini, indeks qiymatining pasayishi esa sharoitlarning yengillashganligidan dalolat beradi.

² Makroprudensial siyosat indeksi quyidagi formula orqali aniqlanadi:

$$MPPI = BB + CB + LB + RW$$

Bu yerda,

MPPI – makroprudensial siyosat indeksi;

BB – qarzдорlarga yo'naltirilgan vositalar subindeksi;

CB – kapital talablari subindeksi;

LB – likvidlik vositalari subindeksi;

RW – aktivlarning tavakkalchilik darajasi subindeksi.